

Cynllun Gweithredu Adfer Natur Eryri

2025-2030

PARTNERIAETH NATUR
ERYRI
NATURE PARTNERSHIP

Cynnwys

Rhagair	2
1. Rhagarweiniad	3
1.1 Beth yw Bioamrywiaeth?	3
1.2 Beth yw Cynllun Gweithredu Adfer Natur?	4
1.3 Ar gyfer pwy mae'r Cynllun Gweithredu Adfer Natur?	4
2. Bioamrywiaeth yn Eryri.....	5
2.1 Cynefinoedd.....	5
2.2 Rhywogaethau	8
2.3 Dirywiad Bioamrywiaeth.....	9
3. Pwysau Allweddol sy'n Effeithio ar Bioamrywiaeth yn Eryri	11
4. Cynllun Gweithredu Eryri.....	13
4.1 Cynllun Gweithredu Adfer Natur Cymru	13
4.2 Cynllun Gweithredu Adfer Natur Eryri	13
4.3 Cynllun Gweithredu Cyffredinol.....	15
4.4 Sut gallwch chi gymryd rhan?	18
5. Cyflawni a monitro	24
5.1 Cyflawni	24
5.2 Monitro	24

Rhagair

Harddwch naturiol eithriadol Eryri sy'n ei wneud yn wirioneddol unigryw. Mae cydweithrediad Awdurdod y Parc Cenedlaethol ag eraill i helpu i gyflawni rheolaeth tir sy'n gyfeillgar i natur nid yn unig yn gwella bywydau ei drigolion ond hefyd yn denu miloedd o ymwelwyr bob blwyddyn. Fodd bynnag, yng Nghymru a ledled y byd, mae dirywiad brawychus mewn bioamrywiaeth.

Mae'r Cynllun hwn yn cymryd i ystyriaeth y dylanwadau strategol a chyfreithiol amrywiol sydd ar gael i'r Awdurdod gyda'r nod o wyrddroi'r dirywiad hwn. Mae'n amlinellu camau gweithredu hanfodol ar gyfer hybu adferiad byd natur drwy roi blaenoriaeth i fioamrywiaeth wrth wneud penderfyniadau, gwella gwytnwch ein hamgylchedd naturiol, a chymryd mesurau penodol ar gyfer cynefinoedd a rhywogaethau.

Mae Parc Cenedlaethol Eryri yn fan lle gall newidiadau cadarnhaol sylweddol ddigwydd ac sydd yn digwydd. Mae llawer o gyfleoedd ar gyfer adfer natur yn y Parc Cenedlaethol yn cynnwys ecosystemau a chynefinoedd cymharol fawr, yn helaeth ac o ansawdd uchel. Fodd bynnag, mae'r heriau'n rhy fawr i unrhyw un o asiantaethau'r llywodraeth, sefydliad anllwyodraethol, cymuned, neu dirfeddiannwr fynd i'r afael â nhw ar eu pen eu hunain. Mae cyflawni adferiad natur ystyrlon ar raddfa fawr yn gofyn am gydweithio ar draws ffiniau daearyddol, defnyddiau tir amrywiol, sy'n cynnwys nifer o bobl, ac yn aml dros flynyddoedd neu hyd yn oed genedlaethau. Mae hyn yn golygu bod angen cyfranogiad yr holl bartneriaid a rhanddeiliaid, gan gydweithio. Y dull cynhwysol hwn ar raddfa tirwedd o adfer byd natur yw dyhead y Cynllun hwn, sy'n cynnwys ystyried pob math o diroedd, gwranddo ar bob llais a grymuso pawb i wneud gwahaniaeth.

1. Rhagarweiniad

1.1 Beth yw Bioamrywiaeth?

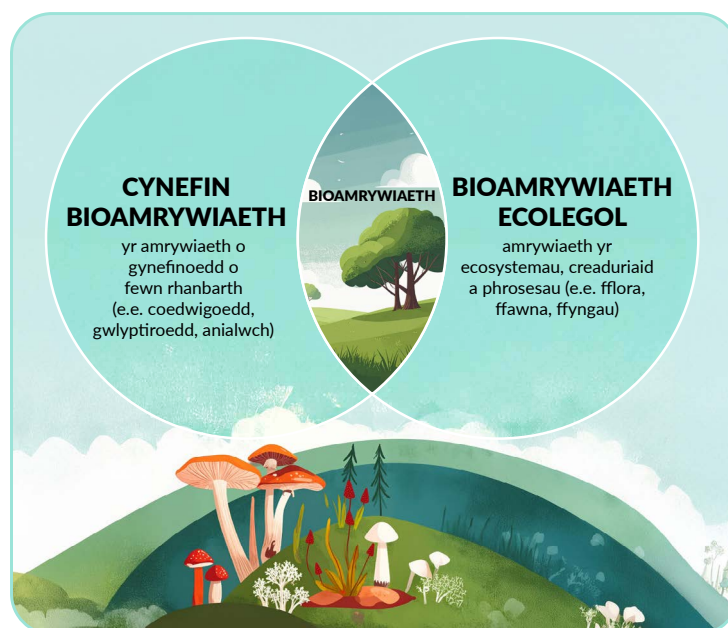
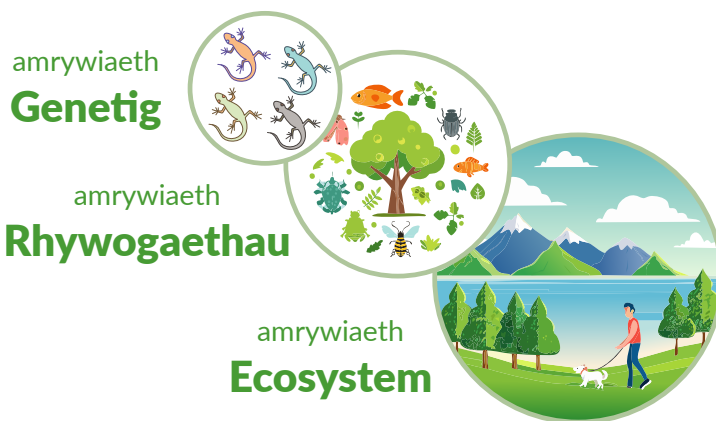
Mae bioamrywiaeth, sy'n fyr am 'amrywiaeth biolegol', yn cyfeirio at amrywiaeth ac amrywioldeb bywyd ar y Ddaear. Mae'n cwmpasu'r holl organebau byw, yr ecosystemau y maent yn rhan ohonynt, a'r amrywiaeth genetig o fewn rhywogaethau. Mae bioamrywiaeth yn cyfeirio at dri phrif gysyniad:

- **Amrywiaeth Rhywogaeth:** Mae hyn i gyd yn ymwneud â'r gwahanol fathau o bethau byw. Po fwyaf o fathau o anifeiliaid, planhigion, ffyngau a micro-organebau sydd gennym, y mwyaf yw amrywiaeth y rhywogaethau.
- **Amrywiaeth Genetig:** O fewn pob rhywogaeth, mae amrywiaeth o wahaniaethau genetig. Y cyfuniad unigryw o enynnau sy'n gwneud unigolion o fewn rhywogaeth ychydig yn wahanol i'w gilydd, gan leihau'r siawns o fewnfridio a namau genetig. Mae amrywiaeth genetig yn hollbwysig oherwydd ei fod yn helpu rhywogaethau i addasu i newidiadau yn eu hamgylchedd ac esblygu dros amser.
- **Amrywiaeth Ecosystemau:** Mae ecosystem yn cael ei ffurfio o gymunedau o organebau byw, sy'n rhyngweithio â'u hamgylcheddau ffisegol a chemegol. Gallant fod mor fach â phwll neu mor fawr â choedwig law. Mae amrywiaeth ecosystemau yn ymwneud â'r gwahanol fathau o amgylcheddau ar y Ddaear. Po fwyaf o ecosystemau y gallwn eu cynnal, y mwyaf yw amrywiaeth yr ecosystemau.

Mae bioamrywiaeth yn hanfodol am sawl rheswm. Mae sefydlogrwydd ecosystemau yn aml yn gofyn am lefelau uchel o fioamrywiaeth, lle mae nifer o rywogaethau gwahanol yn cynnal rolau gwahanol sy'n cadw'r ecosystemau mewn cydbwysedd. Mae hyn hefyd yn gwneud yr ecosystem yn fwy gwydn, gan y bydd mwy o fioamrywiaeth yn helpu ecosystemau i 'adlamu'n ôl' rhag aflonyddwch fel tanau gwyllt, llifogydd neu glefydau. Os yw un rhywogaeth yn agored i niwed, gall eraill gamu i mewn i lenwi'r bwlch. Mae cynnydd mewn bioamrywiaeth yn hanfodol i fodolaeth bywyd dynol, gan ddarparu llawer o bethau sydd eu hangen arnom, megis bwyd, meddyginiaeth, dŵr glân ac aer. Yn ogystal â chyfoethogi ein bywydau trwy gynnig harddwch, rhyfeddod, ac ysbrydoliaeth, mae ganddo hefyd gysylltiad dwfn â llawer o'n diwylliannau a'n traddodiadau.

Fodd bynnag, mae bioamrywiaeth dan fygythiad ledled y byd ar hyn o bryd oherwydd gweithgareddau dynol fel datgoedwigo, llygredd, gorbysgota a newid yn yr hinsawdd. Mae effaith dynol fel hyn eisoes wedi lleihau gwytnwch ein hecosystemau yma yn Eryri a bydd yn parhau i wneud hynny os nad yw'r camau deddfwriaeth cywir yn eu lle. Bydd ecosystemau sydd â gwytnwch sylweddol llai yn ei chael hi'n anodd addasu, gwrthsefyll, ac adlamu o straen ychwanegol. O ganlyniad, gall eu cyflwr ddirywio ymhellach, sy'n amharu ar eu gallu i ddarparu'r gwasanaethau hanfodol sydd eu hangen er mwyn i fywyd ffynnu. Mae ymdrechion cadwraeth yn hanfodol i warchod bioamrywiaeth er lles y blaned a chenedlaethau'r dyfodol.

Bioamrywiaeth

1.2 Beth yw Cynllun Gweithredu Adfer Natur?

Yn fyr, mae Cynllun Gweithredu Adfer Natur (CGAN) yn gynllun strategol ar gyfer adfer yr amgylchedd naturiol. Mae CGAN Eryri yn ddogfen sydd wedi ei hanelu at hyrwyddo bioamrywiaeth ac ecosystemau o fewn y Parc Cenedlaethol trwy gydweithio gyda chymunedau lleol. Mae'n disodli'r Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth blaenorol ac yn cyd-fynd â galwadau rhyngwladol am adferiad byd natur, yn ogystal â deddfwriaeth Llywodraeth Cymru, polisïau, a thargedau byd-eang. Mae hefyd yn cyd-fynd â'r datganiadau Argyfwng Hinsawdd ac Argyfwng Natur a gyhoeddwyd yn 2019 a 2021 yn y drefn honno. Bydd yn rhoi man cychwyn ar sut i ymateb ac addasu i bwysau ym Mharc Cenedlaethol Eryri. Mae'n crynhoi'r canlyniadau dymunol ar gyfer adfer byd natur mewn polisi a deddfwriaeth ac yn amlinellu'r camau i'w cymryd i gyflawni'r amcanion hyn o fewn Parc Cenedlaethol Eryri. Gallwch ddod o hyd i ragor o fanylion am y ddeddfwriaeth a'r polisïau perthnasol yn atodiad 1 y ddogfen hon.

1.3 Ar gyfer pwy mae'r Cynllun Gweithredu Adfer Natur?

Mae'r Cynllun Gweithredu Adfer Natur wedi'i gynllunio i fod ar gyfer unrhyw un sydd â diddordeb mewn gwella a diogelu byd natur. Mae hyn yn cynnwys unigolion, grwpiau cymunedol, ysgolion, tîrfeddianwyr, rheolwyr tir, awdurdodau lleol a rhanbarthol, busnesau, a sefydliadau dielw. Prif nod trosfwaol CGAN Eryri yw annog mentrau sy'n gwarchod, yn cadw, ac yn gwella byd natur, er budd pobl a'r amgylchedd yn ein cymunedau lleol a thu hwnt. Mae'r CGAN hwn yn cwmpasu'r ardal o fewn Parc Cenedlaethol Eryri, a rennir rhwng Cynghorau Sir Gwynedd a Chonwy.

Mae Partneriaeth Natur Gwynedd wrthi'n datblygu CGAN Gwynedd a Thirwedd Cenedlaethol Llŷn. Mae CGAN Conwy wedi'i ffurfio fel rhan o Bionet a gellir ei weld [yma](#).

Am syniadau ac ysbrydoliaeth ar sut y gallwch chi helpu i gyflawni CGAN Eryri, gweler adran 4.4 Sut Gallwch Chi Gymryd Rhan.

Parc Cenedlaethol Eryri

107 Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA)

16% o'r Parc yn Goedtiroedd

3 Safleoedd RAMSAR

21 Gwarchodfa Natur Genedlaethol (GNG)

74 milltir o arfordir

16,602 hectar o fawndir (ucheldir ac iseldir)

2. Bioamrywiaeth yn Eryri

Mae natur yn bodoli o'n cwmpas ym mhobman, boed yn ddant y llew yn egino ar hyd palmant yn y dref neu'n goedwigoedd glaw tymherus toreithiog a gydnabyddir yn swyddogol fel Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA). Mae pob agwedd ar natur yn chwarae rhan ym mioamrywiaeth Eryri, ac mae unrhyw ymdrech i warchod y cysylltiadau ecolegol o fewn y Parc Cenedlaethol yn cyfrannu at ddygnwch ecosystemau am genedlaethau i ddod.

2.1 Cynefinoedd

Mae gan Barc Cenedlaethol Eryri ystod amrywiol o gynefinoedd oherwydd ei ddaeareg, topograffeg a hinsawdd amrywiol. O fewn ardal ddaearyddol gymharol gryno, mae amrywiaeth eang o dirweddau yn Eryri. Mae'r amrywiaeth hwn yn cynnal lluo o rywogaethau o blanhigion ac anifeiliaid, gan elwa ar yr hinsawdd dymherus a llaith y mae patrymau tywydd yr Iwerydd yn dylanwadu arni, gan feithrin bodolaeth miloedd o rywogaethau. I adlewyrchu hyn, mae Eryri yn cynnwys 107 o Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA), 21 Gwarchodfa Natur Genedlaethol a thri safle RAMSAR.

Mae Eryri yn adnabyddus am ei thiroedd mynyddig, sy'n cynnwys 9 cadwyn o fynyddoedd gwahanol sy'n cynnal amrywiaeth o gynefinoedd ucheldirol gan gynnwys llethrau creigiog, sgri, rhostir a glaswelltiroedd yr ucheldir. Mae'r Wyddfa yn unig yn denu dros 600,000 o ymwelwyr y flwyddyn, gan wneud twristiaeth gynaliadwy yn un o'r strategaethau hanfodol ar gyfer gwarchod y cynefinoedd ucheldirol hyn fel y gall cenedlaethau'r dyfodol eu mwynhau. Mae'r cynefinoedd hyn yn bwysig i rywogaethau sydd wedi addasu i amodau heriol uchder uwch, fel Lili'r Wyddfa a Mwyalchen y Mynydd.

Tra mai copaon eiconig Eryri yw'r peth cyntaf y mae llawer yn ei ddarlunio wrth feddwl am y Parc Cenedlaethol, mae'r coedwigoedd a'r coetiroedd sydd o'n cwmpas yn cyfrif am 16% o arwynebedd y Parc Cenedlaethol. Mae ein coetiroedd yn hynod o bwysig, gan ddarparu cartref i lawer o rywogaethau gan gynnwys ffyngau, adar ac amffibiaid yn ogystal â ni fel bodau dynol. Gallant helpu i leihau effeithiau llifogydd, yn gwella ein lles ac ansawdd aer ac yn chwarae rhan mewn cyfran fawr o'r fytholeg a'r diwylliant a geir yn yr ardal. Mae Eryri hefyd yn gartref i Goedwigoedd Glaw Tymherus o bwysicrwydd rhyngwladol sy'n fath unigryw o ecosystem coedwig a geir mewn ardaloedd gyda thymheredd mwyn a glawiad uchel trwy gydol y flwyddyn. Maent yn gynefinoedd pwysig sy'n gartref i amrywiaeth gyfoethog o rywogaethau gan gynnwys mwsoglau a chennau.

Mae Eryri wedi'i chroesi gan afonydd ac yn frith o lynnoedd niferus. Mae'n gartref i lyn naturiol mwyaf Cymru, Llyn Tegid, ac amrywiaeth o infertebratau dyfrol, mamaliaid lled-ddyfrol, rhywogaethau adar a rhywogaethau fel misglod perlog yr afon, llygod dŵr a glas y dorlan. Mae'r cynefinoedd dŵr croyw hyn hefyd yn darparu mannau magu ar gyfer pysgod fel y brithyll a'r eog.

Gellir dod o hyd i weundiroedd helaeth ledled ucheldiroedd ac iseldiroedd Eryri, sy'n cynnwys rhostir, glaswelltir asidig a mawndiroedd. Mae mawndiroedd yn arbennig o bwysig gan eu bod yn gartref i lu o rywogaethau yn ogystal â bod yn storfa garbon anhygoel. Mae 52% o gyfanswm carbon pridd Eryri yn cael ei storio yn ein mawndiroedd, sy'n eu gwneud yn hynod o bwysig ar gyfer mynd i'r afael â'r argyfwng newid hinsawdd. Mae'r gweundiroedd yn cynnal nifer o wahanol rywogaethau gan gynnwys ymlusgiaid, trychfilod, adar a bryoffytau. Mae'r Rhaglen Weithredu Genedlaethol ar Fawndiroedd (NPAP) yn gynllun 5 mlynedd a ariennir gan Lywodraeth Cymru sy'n ymroddedig i adfer mawndiroedd yng Nghymru, ac mae'n mynd i'r afael ag argyfyngau Natur a Hinsawdd drwy wella cadernid ecosystemau.

Mae ardal arfordirol Eryri yn cynnwys 74 milltir o draethau tywodlyd, glannau creigiog ac aberoedd. Mae aberoedd Dyfi (rhan o Warchodfa UNESCO Biosffer Dyfi) a'r Fawddach yn rannau annatod o arfordir Eryri. Yn ogystal, mae'r system twyni tywod ym Morfa Harlech yn sefyll allan fel un o systemau twyni pwysicaf Prydain. Mae'r ardaloedd hyn yn cynnal amrywiaeth o rywogaethau adar, mamaliaid morol, infertebratau morol, ac maent yn bwysig ar gyfer rhywogaethau sy'n benodol i dwyni fel môr-hesgen a gwenyn mwyngloddio.

Nid yw cynefinoedd Eryri yn gyfyngedig i dirweddau naturiol yn unig. Mae tirweddau adeiledig lle mae pobl yn byw ac yn gweithio (fel tai, ysgolion, eglwysi, adeiladau masnachol, diwydiannol a fferm) hefyd yn darparu cynefinoedd hanfodol ar gyfer rhywogaethau synanthropig (sy'n byw mewn adeiladau) fel gwenoliaid duon ac ystlumod.

Mae ymdrechion cadwraeth o fewn Parc Cenedlaethol Eryri yn anelu at warchod a gwella'r cynefinoedd hyn, gan sicrhau cadwraeth ei threftadaeth naturiol a chysylltiadau agos â'n hiaith a'n diwylliant. Mae'r ystod amrywiol o ecosystemau a thirweddau o fewn y Parc Cenedlaethol yn cyfrannu at ei statws fel ardal o bwysigrwydd bioamrywiaeth ac ecolegol uchel. Mae rhestr lawn o'r mathau o gynefinoedd i'w gweld yn yr atodiad a fydd wedyn yn cael ei dilyn gan broffiliau cynefinoedd unigol a fydd yn cael eu datblygu yn 2025.

Mae ymdrechion i warchod a gwella bioamrywiaeth rhywogaethau ym Mharc Cenedlaethol Eryri yn mynd rhagddynt yn barhaus. Nod mentrau cadwraeth yw gwarchod y cynefinoedd sy'n cynnal y rhywogaethau hyn, rheoli rhywogaethau ymledol, a monitro poblogaethau bywyd gwyllt. Mae bioamrywiaeth Eryri yn cyfrannu at ei harwyddocâd fel ardal naturiol warchodedig ac yn atyniad i ecodwristiaeth a phobl sy'n mwynhau'r awyr agored. Un o'r dulliau allweddol i hybu bioamrywiaeth a gwytnwch ecolegol Eryri yw trwy ddefnyddio dull ar raddfa tirwedd. Agwedd lle mae cynefinoedd yn Eryri yn fwy, yn well ac yn fwy cysylltiedig yn seiliedig ar Egwyddorion Lawton.

- **Mwy**

- Cynyddu maint (lle yn bosib) safleoedd rydym eisoes yn gwybod fod ganddynt lefelau uchel o fioamrywiaeth. Mae'r rhain yn cynnwys Ardaloedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA), Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (ACA), Ardaloedd Gwarchodaeth Arbennig (AGA) ac unrhyw gynefinoedd cyfoethog o rywogaethau sy'n hysbys i ni. Bydd hyn yn rhoi mwy o le i boblogaethau ffynnu.
- Grymuso a hwyluso ffermwyr a rheolwyr tir i gynyddu maint y cynefin o safon lle bo modd ledled Eryri

- **Gwell**

- Gwella rheolaeth y safleoedd pwysig hyn a chymryd camau i'w hamddiffyn ymhellach. Bydd hyn yn sicrhau bod gwahanol rywogaethau yn cael yr adnoddau gwahanol sydd eu hangen i ffynnu.

- **Mwy Cysylltiedig**

- Gwneud cysylltiadau rhwng cynefinoedd drwy ddefnyddio 'cerrig camu' i greu ardaloedd o gynefinoedd digon mawr ac mewn cyflwr digon da i gynnal poblogaethau lleol o rywogaethau.
- Lleihau'r siawns o greu safleoedd darniog, ynysig, gyda llai o fioamrywiaeth rhyngddynt.
- Mae cysylltiadau fel gwrychoedd, afonydd, coetiroedd a dolydd yn hwyluso symudiad rhywogaethau ar draws tirweddau Eryri.
- Gwneud lleoedd ar gyfer natur ni waeth pa mor fach a hynny ym mhobman (gerddi, ymylon ffyrdd, parciau, mynwentydd, a mwy).

Oherwydd natur gymhleth a deinamig ecosystemau, gall asesu eu gwytnwch fod yn heriol. Mae fframwaith i fesur ac asesu cydnherthedd ecosystemau wedi'i ddatblygu gan Cyfoeth Naturiol Cymru sy'n dibynnu ar bum nodwedd allweddol:

- Amrywiaeth
- Maint
- Cyflwr
- Cysylltedd
- [eraill] Agweddau ar wytnwch ecosystemau

**Gwydnwch
ecolegol = gallu
ecosystem i ymateb i
aflonyddwch neu newid
mawr trwy wrthsefyll
difrod ac adfer.**

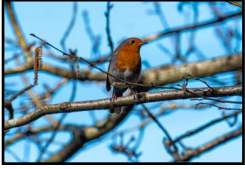
Gelwir hyn yn fframwaith DECCA. Bydd DECCA yn rhoi mesur safonol i ni i werthuso gwytnwch ecosystemau yn Eryri.

Mae gwydnwch ecolegol yn hanfodol ar gyfer cynnal ecosystemau iach ac addasu i amodau newidiol. Creu Eryri Fwy, Gwell, a Mwy Cysylltiedig yw'r allwedd i wella a diogelu'r gwytnwch hwn ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Mae adroddiad manylach ar rywogaethau a chynefinoedd o flaenoriaeth o fewn Parc Cenedlaethol Eryri i'w weld yn yr atodiadau.

2.2 Rhywogaethau

Mae Parc Cenedlaethol Eryri yn adnabyddus am ei fioamrywiaeth gyfoethog ac amrywiol o rywogaethau, diolch i'w dirweddau a'i gynefinoedd amrywiol. Mae'r Parc Cenedlaethol yn gartref i amrywiaeth eang o rywogaethau o blanhigion ac anifeiliaid, gan gynnwys rhai sy'n brin ac yn eiconig. Rhywogaethau â blaenoriaeth yw'r rhai sy'n cael eu hystyried yn y perygl mwyaf ac sy'n rywogaethau a dargedir ar gyfer ymdrechion cadwraeth.

Adar: Mae Eryri yn gartref i amrywiaeth o rywogaethau adar, yn amrywio o rai cyffredin fel robin goch a titw tomos las i rywogaethau mwy arbenigol fel y frân goesgoch, mwyalchen y mynydd, boda tinwyn, barcud coch, gwennol ddu ac amrywiol dylluanod. Mae'r Parc Cenedlaethol hefyd yn bwysig i adar mudol, ac mae ei gynefinoedd amrywiol yn ei wneud yn lleoliad ardderchog ar gyfer mannau gorffwys a bwydo yn ogystal ag ar gyfer gwylio adar.

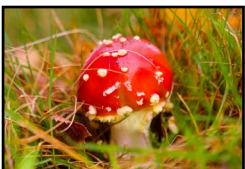
Mamaliaid: Mae gwahanol rywogaethau mamaliaid yn byw yn y Parc Cenedlaethol, gan gynnwys dyfrgi, carw, carlwm, bele'r coed a phathew, ac afancod yw ein newydd-ddyfodiaid diweddaraf. Yn ogystal, mae llawer o rywogaethau o ystlumod yn bresenoldeb nodedig mewn rhai rhannau o Eryri.

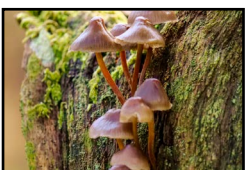
Anifeiliaid heb asgwrn cefn: Mae cynefinoedd amrywiol Eryri yn cynnal amrywiaeth eang o infertebratau, gan gynnwys glöynnod byw, gwyfynod, gweision y neidr, a mursennod. Gellir dod o hyd i rai rhywogaethau prin ac arbenigol yn ecosystemau unigryw'r Parc Cenedlaethol.

Planhigion: Mae gan Eryri amrywiaeth o rywogaethau planhigion, o flodau mynydd i fflora'r coetir. Mae lili'r Wyddfa (*Gagea serotina*) yn rhywogaeth eiconig, ac mae'r Parc Cenedlaethol hefyd yn gartref i amryw o blanhigion lled-ddyfrol, planhigion alpaidd a rhedyn. Mae cnwp-fwsogl y gors yn rhywogaeth sy'n cael ei hystyried yn 'ffosil byw' a geir yma yn Eryri, er mai niferoedd isel iawn sydd yma ar hyn o bryd yn bennaf oherwydd colli cynefinoedd rhostir.

Cennau a bryoffytau: Mae hinsawdd laith a thymherus Eryri yn darparu cynefin perffaith i lu o gennau a bryoffytau (mwsoglau a llysiau'r afu) o fewn y cynefin coedwigoedd glaw tymherus sydd dal i fodoli.

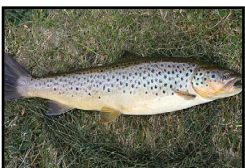

Ffyngau: Mae coetiroedd a glaswelltiroedd heb eu gwella/lled-naturiol o ansawdd da yn Eryri yn darparu amodau addas ar gyfer amrywiaeth o ffyngau, gan gynnwys y rhywogaeth eiconig amanita'r gwybed eiconig a llu o rywogaethau capiau cwyr lliwgar.

Ymlusgiaid ac Amffibiaid: Mae rhostiroedd a glaswelltiroedd Eryri yn gartref i ymlusgiaid fel y fadfall a'r wiber. Gall amffibiaid, fel llyffantod a madfallod, fod yn arbennig o niferus yn ardaloedd helaeth o wlyptir Eryri.

Bywyd dyfrol: Mae afonydd a llynnoedd y Parc Cenedlaethol yn gynefinoedd hanfodol ar gyfer rhywogaethau pysgod megis y brithyll a'r eog, sy'n dibynnu ar systemau dŵr croyw glân sydd wedi'u cynnal a'u cadw'n dda.

Mae rhestr lawn o rywogaethau â blaenoriaeth gan gynnwys rhywogaethau Adran 7 a'r rhai a fynegir fel blaenoriaeth gan bartneriaid i'w gweld yn yr atodiad. Bydd y rhywogaethau â blaenoriaeth perthnasol hynny yn cael eu cynnwys yn y proffiliau cynefinoedd unigol a ddatblygir yn 2025.

2.3 Dirywiad Bioamrywiaeth

Mae colli bioamrywiaeth wedi dod yn bryder cynyddol yn fyd-eang. Yn ôl yr Undeb Rhyngwladol dros Gadwraeth Natur (IUCN), mae tua 28% o rywogaethau a werthuswyd yn wynebu bygythiad o ddiflannu ar hyn o bryd. Mae'r duedd frawychus hon yn deillio'n bennaf o ddinistrio cynefinoedd a achosir gan weithredoedd dynol megis datgoedwigo, trefoli ac ehangu amaethyddol. Mae pwysau ychwanegol fel rhywogaethau ymledol, twristiaeth anghynaliadwy, llygredd a newid yn yr hinsawdd yn cyflwyno heriau pellach i fioamrywiaeth fyd-eang. Yn anffodus, nid yw'r sefyllfa yma yn Eryri yn eithriad.

Mae Adroddiad Sefyllfa Byd Natur 2023 Cymru yn amlygu pa mor unigryw a bregus yw bioamrywiaeth Cymru, gan arddangos rhywogaethau fel Chwilen yr Wyddfa a Lili'r Wyddfa, sydd mewn cyd-destun Prydeinig yn unigryw i Eryri. Fodd bynnag, mae'r adroddiad hefyd yn nodi tueddiadau sy'n ymwneud â cholli bioamrywiaeth. Mae Mynegai Cyflawnder Bioamrywiaeth Cymru yn sefyll ar 37%, sy'n dangos newid a lleihad sylweddol yn helaethrwydd a chymysgedd rhywogaethau, sydd ymhlith yr isaf yn fyd-eang. Mae gan y dirywiad hwn mewn bioamrywiaeth ôl-ffeithiau ar les dynol, gan gynnwys effeithiau ar iechyd, costau addasu, a cholli gwasanaethau ecosystem.

Y wennol ddu yw'r
rhywogaeth sy'n
dirywio gyflymaf yng
Nghymru ar ôl gostwng
76% ers 1995.

Ochr yn ochr â hyn, canfu astudiaeth gwaelodlin a gynhaliwyd gan Cyfoeth Naturiol Cymru mai dim ond 20% o'r holl safleoedd gwarchodedig yng Nghymru sydd mewn cyflwr ffafriol a 50% yn anhysbys. Yn Eryri, mae 27.3% o nodweddion safleoedd gwarchodedig mewn cyflwr ffafriol, tra bod 24.3% mewn cyflwr anffafriol a statws cyflwr 48.3% yn anhysbys. Mae bylchau gwybodaeth fel y rhain yn dangos bod angen gwneud mwy trwy fonitro ar y cyd a gweithredu cadwraethol wedi'i dargedu i sicrhau gwytnwch y safleoedd hyn a'r cynefinoedd cyfagos.

Yn ogystal, mae'r Adroddiad ar Sefyllfa Adnoddau Naturiol (SoNaRR) a luniwyd gan Cyfoeth Naturiol Cymru yn 2020 yn trafod pwysigrwydd byw fel un – lle mae llesiant pobl a'r blaned yn bodoli ochr yn ochr â'i gilydd ac yn ategu ei gilydd. Mae hyn yn cydblethu â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol a Deddf yr Amgylchedd Llywodraeth Cymru, fel y mae'r cynllun hwn. Tra bod bioamrywiaeth yng Nghymru yn prinhau ar raddfa frawychus, mae ein dyfodol yn cael ei gefnogi gan ddeddfwriaeth sy'n canolbwyntio ar natur, gan gynnwys targed 30x30 y Fframwaith Bioamrywiaeth Byd-eang, ac mae gennym brosesau a sefydlwyd yn flaenorol sy'n hwyluso gwneud penderfyniadau cydweithredol a phartneriaethau ledled Eryri a ledled Cymru.

Mae ymdrechion i fynd i'r afael â cholli bioamrywiaeth ar y gweill, gyda mentrau fel Rhaglen Weithredu Genedlaethol ar Fawndiroedd yng Nghymru yn anelu at adfer mawndiroedd sydd wedi diraddio, ac sy'n chwarae rhan hanfodol mewn dal a storio carbon a lliniaru llifogydd. Mae mentrau i reoli rhywogaethau fel geifr a cheirw hefyd yn chwarae rhan bwysig mewn cadwraeth fel modd o sicrhau aildyfiant naturiol coed a lleihau gorboblogi rhywogaethau. Mae amddiffyn ac adfer systemau naturiol iach yn hanfodol, nid yn unig i natur ond hefyd i gymdeithas ddynol.

Er bod arferion cadwraeth llwyddiannus i'w defnyddio, mae'r adroddiad yn pwysleisio'r angen am ymdrechion cynyddol ym maes cadwraeth ac adfer, ochr yn ochr â mynd i'r afael â'r hyn sy'n achosi colli bioamrywiaeth. Mae cyfranogiad y gymdeithas gyfan yn hollbwysig, fel y dangosir gan gefnogaeth y cyhoedd i fentrau gwarchod ac adfer byd natur yng Nghymru a'r DU. Mae angen cymryd mwy o ran yn y dyfodol mewn casglu data a monitro rhywogaethau a chynefinoedd o fewn y Parc Cenedlaethol i sicrhau gwaelodlin ar gyfer cyflwr bioamrywiaeth yn Eryri.

“Rhwng 1970 a 2013, prinhaodd **56%** o rywogaethau'r DU. O'r bron i 8,000 o rywogaethau a aseswyd gan ddefnyddio meini prawf modern, mae **15%** dan fygythiad o ddiflannu. Mae hyn yn awgrymu ein bod ni ymhlith y gwledydd sydd wedi lleihau fwyaf o ran natur yn y byd.”

3. Pwysau Allweddol sy'n Effeithio ar Fioamrywiaeth yn Eryri

- **Newid Hinsawdd:** Gall newidiadau mewn patrymau hinsawdd gael effeithiau amrywiol ar Barciau Cenedlaethol, gan gynnwys newidiadau mewn tymheredd, gwlybanaeth, ac amllder digwyddiadau tywydd eithafol. Gall y newidiadau hyn effeithio ar ecosystemau, cynefinoedd bywyd gwyllt, rhywogaethau (yn enwedig rhywogaethau ar gyrion eu hamrediadau hinsoddol megis rhywogaethau arctig-alpaidd) ac adnoddau dŵr.
- **Datblygiad:** Gall y galw am brosiectau seilwaith a thai arwain at ddatgysylltu cynefinoedd ac effeithio'n negyddol ar y dirwedd naturiol, yn ogystal â methu â chydabod y potensial ar gyfer creu cynefinoedd o fewn datblygiadau newydd a allai ddarparu ar gyfer nifer o rywogaethau adar synanthropig.

- **Rhywogaethau anfrodorol ymledol (INNS):** Gall rhywogaethau anfrodorol ymledol (fel *Rhododendron ponticum*) effeithio'n negyddol ar ein hamgylchedd trwy drechu rhywogaethau brodorol, cyflwyno clefydau, newid swyddogaeth yr ecosystem, a chroesi gyda rhywogaethau brodorol. Mae diffyg ymwybyddiaeth a mesurau bioddiogelwch yn rheswm allweddol dros wasgariad INNS.
- **Plâu a Chlefydau:** Gall plâu a chlefydau fel clefyd coed ynn a phytophthora gael effaith negyddol ar gynefinoedd ac amharu ar weithrediad yr ecosystem trwy golli rhywogaethau, gan arwain at don o effeithiau negyddol ar rywogaethau eraill fel cen a ffyngau. Gall diffyg ymwybyddiaeth o fiaddiogelwch a gwasgariad Rhywogaethau Anfrodorol Ymledol chwarae rhan mewn lledaeniad clefydau.
- **Twristiaeth anghynaliadwy:** Mae Parciau Cenedlaethol yn aml yn wynebu'r her o reoli niferoedd cynyddol ymwelwyr. Gall niferoedd uchel o dwristiaid arwain at faterion fel dirywio cynefinoedd, erydiad pridd, tarfu ar fywyd gwyllt a mwy o bwysau ar isadeiledd lleol (systemau dŵr a dŵr gwastraff). Mae cydbwyso buddion economaidd twristiaeth ag ymdrechion cadwraeth yn her gyffredin.
- **Rheoli Coetiroedd:** Troswyd cyfran helaeth o goetir brodorol i blannu coed conwydd o'r 1950au, ac rydym bellach yn rheoli effeithiau diffyg coetiroedd llydanddail sydd wedi hen sefydlu yn Eryri. Bydd Strategaeth Coed a Choetiroedd Eryri yn chwarae rhan allweddol wrth fynd i'r afael â cholled bioamrywiaeth coetiroedd, cynllunio rheolaeth ar draws y Parc Cenedlaethol cyfan, gan weithio tuag at dirweddau mwy gwydn a chwrdd â nodau storio carbon tra'n cadw'r cysylltiadau diwylliannol a hanesyddol gyda'n coed a'n coetiroedd.
- **Rheoli tir yn ddwys:** Gall llai o fioamrywiaeth a chynhyrchiant ecolegol ddeillio o arferion rheoli tir dwys. Mae rhai o'r effeithiau negyddol o ganlyniad i ddatblygiadau tai/diwydiannol, chwarela, gorburi/tanburi, mwy o ddefnydd o wrtaith, llygredd dŵr/ lefelau uwch o ffosffad a dirywiad pridd.
- **Llygredd:** Mae pob math o lygredd yn aml yn cael effaith andwyol ar ecosystemau. Gallai'r hyn sy'n aml yn ymddangos fel newid bach i ni fod yn niweidiol i rai rhywogaethau. Er enghraifft, gall mwy o olau artiffisial yn y nos yn ein hawyr a'n dyfrffyrdd effeithio'n negyddol ar rywogaethau o ystlumod, infertebratau a physgod. Yn ogystal, gall cynnydd mewn nitrogen yn ein dyfrffyrdd a'n priddoedd gael effaith negyddol ar dyfiant cennau, ffyngau a blodau gwyllt.
- **Rheoli Dŵr/newid hydrolegol:** Mae rheoli dŵr yn gynaliadwy yn hanfodol ar gyfer cadwraeth amgylcheddol a chwrdd ag anghenion cymunedau lleol. Gall materion fel llygredd dŵr, gor-echdynnu, croniadau, camlesi, a newidiadau mewn patrymau gwlybanaeth effeithio ar adnoddau dŵr a'r ecosystemau sy'n dibynnu ar fynediad i ddŵr glân a geomorffoleg statws uchel yn y Parc Cenedlaethol.
- **Diffyg cydweithio:** Mae rheoli Parc Cenedlaethol yn effeithiol yn aml yn gofyn am gydweithio ymhlith rhanddeiliaid amrywiol, gan gynnwys asiantaethau'r llywodraeth, cymunedau lleol, a sefydliadau cadwraeth. Mae sicrhau strwythurau llywodraethu effeithiol ac ymgysylltiad cymunedol yn hanfodol ar gyfer cynaliadwyedd hirdymor y Parc Cenedlaethol.

Trwy weithredu cyfuniad o strategaethau gan gynnwys adfer cynefinoedd ar raddfa eang/ tirwedd, rheoli rhywogaethau anfrodorol ymledol, a chydweithio'n effeithiol gyda phartneriaid a thirfeddianwyr, bydd Parc Cenedlaethol Eryri yn cynllunio i ddelfio'n effeithiol ac yn addasu i'r pwysau allweddol sy'n effeithio ar ei fioamrywiaeth. Yn y pen draw, bydd yn sicrhau cadwraeth hirdymor ei ecosystemau a'i rywogaethau unigryw.

4. Cynllun Gweithredu Eryri

4.1 Cynllun Gweithredu Adfer Natur Cymru

Oherwydd y golled barhaus mewn bioamrywiaeth yn fyd-eang, mae Llywodraeth Cymru wedi datblygu a rhyddhau ei Chynllun Gweithredu Adfer Natur i Gymru. Mae'r cynllun hwn ar gyfer pawb yng Nghymru ac mae'n amlinellu chwe phrif amcan gyda'r nod o roi terfyn ar y dirywiad mewn bioamrywiaeth:

- Ymgysylltu a chefnogi cyfranogiad a dealltwriaeth i wreiddio bioamrywiaeth yn y broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel.
- Diogelu rhywogaethau a chynefinoedd o'r pwys mwyaf a'u rheoli'n well
- Gwneud ein hamgylchedd naturiol yn fwy gwydn drwy adfer cynefinoedd sydd wedi'u diraddio a chreu cynefinoedd
- Mynd i'r afael â phwysau allweddol ar rywogaethau a chynefinoedd.
- Gwella ein tystiolaeth, ein dealltwriaeth a'n monitro o wytnwch ecolegol.
- Rhoi fframwaith llywodraethu a chymorth ar waith i gyflawni'r amcanion

Mae'r amcanion hyn yn gysylltiedig â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 a Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, sy'n mynd law yn llaw â'r hyn y mae'r CGAN yn ceisio'i gyflawni. (Gweler Atodiad 1 am ragor o wybodaeth am bolisi a deddfwriaeth.)

4.2 Cynllun Gweithredu Adfer Natur Eryri

Mae CGAN Eryri yn amlinellu'r amcanion hyn a osodwyd gan Lywodraeth Cymru mewn cyddestun lleol, gan dynnu ar flaenoriaethau penodol o fewn Eryri. Tra nad oes gan Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri reolaeth uniongyrchol dros y mwyafrif helaeth o'r tir o fewn ei ffiniau, gall ddylanwadu ar benderfyniadau cynllunio ar gyfer adeiladau er mwyn hybu ymwybyddiaeth a mesurau creu cynefinoedd. Yn ogystal, trwy weithio gyda'r cyhoedd, rheolwyr tir, awdurdodau lleol a'n partneriaid ym Mhartneriaeth Natur Eryri, anelwn at gyrraedd prif nod cynhwysfawr CGAN Eryri: **Cynyddu amrywiaeth a helaethrwydd byd natur a gwella gwytnwch ecolegol ledled Eryri.**

Er mwyn datblygu'r cynllun hwn sefydlwyd Grŵp Tasg yn dilyn cyfarfod Partneriaeth Natur Eryri ym mis Mai 2024. Mae'r Grŵp Tasg yn cynnwys cynrychiolwyr o wahanol sefydliadau partner. Ystyriodd y Grŵp Tasg ddau Gynllun Gweithredu gwahanol: roedd y Cynllun Gweithredu cyntaf yn dilyn chwe amcan sylfaenol CGAN Cymru, a'r ail oedd templed CGAN drafft ar gyfer y Tirweddau Dynodedig a fydd, unwaith y caiff ei ddatblygu a'i gwblhau, yn rhan o ddogfen a elwir ar hyn o bryd yn "Tirweddau Dynodedig: Canllawiau Swyddogion er Budd Natur" i'w chwblhau ym mis Mawrth 2025. Penderfynwyd dilyn y chwe amcan sylfaenol a nodir yn CGAN Cymru, ond bydd y Grŵp Tasg yn edrych eto ar CGAN Eryri os bydd Llywodraeth Cymru'n penderfynu annog mabwysiadu dilyn templed CGAN y Tirweddau Dynodedig a/neu ei fersiwn diwygiedig o CGAN Cymru pan gaiff ei gyhoeddi. Caiff camau gweithredu eu mesur drwy nodau SMART a ddatblygir gyda phartneriaid allweddol yn 2025.

Bydd y CGAN yn addasu yn unol ag unrhyw newidiadau mewn polisi, deddfwriaeth, cyllid, gwybodaeth newydd ac ymchwil. Bydd adolygiad llawn o'r cynllun yn cael ei gynnal yn 2030.

4.3 Cynllun Gweithredu Cyffredinol

Ymgysylltu a chefnogi cyfranogiad a dealltwriaeth i wreiddio bioamrywiaeth yn y broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel	
Gweithredu	
Parhau i chwilio am gyfleoedd i ymgysylltu, cefnogi a chodi ymwybyddiaeth o fioamrywiaeth Eryri o fewn cymunedau.	
Cydweithio â'r sector cyhoeddus a phreifat i ymgorffori bioamrywiaeth wrth wneud penderfyniadau.	
Hyrwyddo presenoldeb Parc Cenedlaethol Eryri a phartneriaid ar-lein i gyrraedd mwy o bobl am ein gweithgareddau adfer natur a sicrhau bod gwybodaeth yn hygyrch ac yn gynhwysol.	
Gwneud holl ddata CGAN yn hygyrch ac yn ddealladwy i helpu i lywio penderfyniadau integredig, gan gynnwys o fewn ein strwythurau llywodraethu ein hunain.	
Cefnogi cysylltiad byd natur a throsglwyddo gwybodaeth i helpu i fabwysiadu arferion buddiol, lleihau arferion niweidiol, a gwella llesiant.	
Ymgysylltu a chefnogi bioamrywiaeth mewn cymunedau trwy gysylltiadau diwylliannol â'u hardaloedd lleol, e.e. mae enwau caeau, creigiau a chopau yn aml yn adlewyrchu'r hyn sy'n tyfu yno.	

Diogelu rhywogaethau a chynefinoedd o'r pwys mwyaf a'u rheoli'n well	
Gweithredu	
Diweddarau rhestr rhywogaethau a chynefinoedd â blaenoriaeth (CGBLI) cyfredol APC Eryri a datblygu dangosyddion priodol i fesur helaethrwydd a hyfywedd poblogaethau rhywogaethau â blaenoriaeth.	
Defnyddio Systemau Gwybodaeth daearyddol (GIS) i gofnodi dosbarthiad rhywogaethau ac amlygu meysydd ffocws.	
Arolygu a monitro rhywogaethau a chynefinoedd o'r pwys mwyaf yn Eryri er mwyn llywio ymdrechion cadwraeth a rheolaeth.	
Darparu gwybodaeth a chefnogaeth i ffermwyr, tîrfeddianwyr, rheolwyr tir, perchnogion tai a datblygwyr ar y ffordd orau o warchod a gwella bioamrywiaeth.	
Hwyluso ac annog partneriaeth weithio agos rhwng y sectorau cadwraeth ac amaethyddiaeth, gan i berthnasau gwell esgor ar ganlyniadau gwell.	
Hwyluso perthnasau gwaith gydag amaeth-ecolegwyr i fapio cynefinoedd fferm a chynorthwyo i ddarparu cyngor ac arweiniad i ffermwyr.	
Gweithio gyda chymunedau a'r cyhoedd i godi ymwybyddiaeth i helpu i leihau erydiad a sathru ar rywogaethau ar Hawliau Tramwy Cyhoeddus (PRoW).	

Gwneud ein hamgylchedd naturiol yn fwy gwydn drwy adfer cynefinoedd sydd wedi'u diraddio a chreu cynefinoedd

Gweithredu

Darparu'r wybodaeth sydd ei hangen ar ffermwyr, rheolwyr tir a'r rhai sy'n gwneud penderfyniadau i wneud penderfyniadau gwybodus am wydnwch ecolegol, rheoli safleoedd cynaliadwy hirdymor a chysylltedd ar draws tirweddau i helpu i sicrhau hyfywedd eu daliadau tir yn y dyfodol.
Cefnogi partneriaethau lleol sy'n dymuno datblygu a chyflawni unrhyw brosiectau sy'n bodloni amcanion CGAN Cymru.
Defnyddio atebion mwy cynaliadwy, seiliedig ar natur, fel adfer gwlyptiroedd a chynyddu nifer y glaswelltiroedd bioamrywiol.
Cyflawni Strategaeth Coed a Choetiroedd Eryri i integreiddio mwy o goed cynhenid i'r dirwedd er mwyn cynyddu bioamrywiaeth ac adeiladu ar berthynas ffermio a chymunedau.
Cyflawni Strategaeth Mawndiroedd Eryri i adfer mawndiroedd storio carbon uchel, cynyddu rheolaeth gynaliadwy ar fawndiroedd yr iseldir a mawndiroedd corsio a helpu i sicrhau adferiad mawndiroedd.
Ceisio cefnogi Cyfoeth Naturiol Cymru i adolygu cyflwr safleoedd gwarchodedig er mwyn hwyluso rheolaeth effeithiol.
Cyfrannu at y targed Bioamrywiaeth Fyd-eang o ddiogelu a rheoli o leiaf 30% o'n ffynonellau tir a dŵr croyw yn effeithiol erbyn 2030.
Chwilio am gyfleoedd i weithio'n agos gyda ffermwyr ar raddfa tirwedd i gyflawni elfen gydweithredol y Cynllun Ffermio Cynaliadwy.

Mynd i'r afael â phwysau allweddol ar rywogaethau a chynefinoedd

Gweithredu

Cefnogi a gweithio gyda chymunedau amryfal, gan gynnwys ffermwyr a Grwpiau Gweithredu Lleol, i helpu i fynd i'r afael â rhywogaethau anfrodorol ymledol, plâu a chlefydau ac yn enwedig rhywogaethau anfrodorol.
Nodi a mynd i'r afael â phwysau a chyfleoedd penodol ar gyfer rhywogaethau ar gyfer rhywogaethau o fewn y Parc Cenedlaethol a datblygu dangosyddion allweddol ar gyfer adrodd a monitro'r pwysau a nodwyd.
Defnyddio pwysigrwydd y dull 'coed cywir yn y lle cywir' ym mhob prosiect sefydlu coed.

Gwella ein tystiolaeth, ein dealltwriaeth a'n monitro o wytnwch ecolegol
Gweithredu
Nodi bylchau yn ein gwybodaeth/tystiolaeth trwy goladu prosiectau a rhaglenni'r gorffennol, y presennol a'r dyfodol gan bartneriaid Partneriaeth Natur Eryri, megis mentrau cydweithredol aml-berchnogaeth tir a rhaglenni cymunedol.
Gweithio gyda phartneriaid i ddefnyddio rhwydwaith ecolegol a chreu mapiau rhywogaethau penodol i lywio penderfyniadau cynllunio a pholisi y dyfodol
Cefnogi partneriaid Partneriaeth Natur Eryri mewn ymchwil a chasglu data sy'n cynorthwyo adfer natur.
Defnyddio fframwaith DECCA i safoni'r holl arolygu, monitro ac adrodd yn y Parc Cenedlaethol i gynorthwyo gwell cyfathrebu a chydweithio rhwng partneriaid.
Buddsoddi mewn addysg a hyfforddiant i unigolion i alluogi arolygon ecolegol a rhywogaethau cymwys.
Cefnogi prosiectau cofnodi gwyddoniaeth y bobl lleol ac annog ysgolion/cymunedau lleol i gymryd rhan.
Casglu a choladu data o bolisiau a strategaethau perthnasol i lywio penderfyniadau (fel SoNaRR, Adroddiad Cyflwr y Parc, datganiadau ardal, a Strategaeth Goed Eryri).
Datblygu dangosyddion priodol i fonitro cynnydd y Cynllun Gweithredu.
Gweithio ochr yn ochr â Cofnod i ddarparu dulliau cofnodi hawdd ac effeithiol i bartneriaid ar gyfer monitro cynefinoedd e.e. monitro trwy ddefnyddio lluniau o bwynt sefydlog.

Rhoi fframwaith llywodraethu a chymorth ar waith i gyflawni'r amcanion
Gweithredu
Sefydlu Partneriaeth Natur Leol gadarn ac effeithiol i wasanaethu fel pont rhwng partneriaid cyflawni lleol a chenedlaethol a Llywodraeth Cymru.
Cydweithio'n agos gyda Phartneriaethau Natur Lleol eraill i wneud y mwyaf o effeithiolrwydd ac effaith prosiectau o ran amcanion CGAN Eryri.
Cysylltu CGAN Eryri â chynlluniau ariannu'r Llywodraeth i gynyddu'r gweithredu ar gyfer natur (fel SFS, NNF, INRS ac ati).
Cysylltu CGAN Eryri gyda chyfleoedd ariannu preifat i gynyddu gweithredu dros natur (fel mentrau cyllid gwyrdd, buddsoddiadau busnes ac ati)
Mesur ac amlygu anghenion gallu staff i gydlyn a gweithredu amcanion CGAN Eryri.

4.4 Sut gallwch chi gymryd rhan?

Mae'r prosiectau a'r gweithgareddau sy'n cael eu cydlynu gan Bartneriaeth Natur Eryri a'n partneriaid o fewn Parc Cenedlaethol Eryri yn gwella ein natur yma yn Eryri, yn ogystal â gwella lles y bobl yn ein cymunedau a'r rhai sy'n ymweld. Dros y blynyddoedd nesaf, byddwn yn ychwanegu astudiaethau achos at yr adran hon i helpu i ysbrydoli pawb i gymryd rhan a chynorthwyo adferiad byd natur.

Mae llawer o'n prosiectau o fewn Parc Cenedlaethol Eryri yn dibynnu ar gyfraniad pobl fel chi, sy'n barod i helpu mewn unrhyw ffordd y gallant. Boed hynny trwy wirfoddoli neu wneud eich gardd yn fwy hygyrch i fywyd gwyllt, gall pawb helpu i wella byd natur mewn rhyw ffordd! Gobeithiwn y bydd yr adran hon yn rhoi ychydig o ysbrydoliaeth ac arweiniad i bobl Eryri a thu hwnt sydd am wneud gwahaniaeth cadarnhaol i natur yn eu hardal a helpu i gyflawni Cynllun Gweithredu Eryri. P'un a ydych chi'n unigolyn, yn grŵp cymunedol, yn fusnes neu'n ymwelydd – mae gan bob un ohonom y pŵer i wneud gwahaniaeth ac ysgogi eraill i ymuno â'r daith.

4.4.1 Unigolion

Gall pawb helpu i gyfrannu at fioamrywiaeth, gall hyd yn oed y camau gweithredu lleiaf gael effaith gadarnhaol ar natur. Bydd y newidiadau a wnewch hefyd nid yn unig o fudd i natur ond i'ch llesiant chi hefyd, a gallai dechrau arni edrych yn debyg i hyn:

- Gwirfoddoli gyda grŵp cymunedol lleol
- Garddio ar gyfer bywyd gwyllt a chreu mwy o ardaloedd gwyllt yn eich gardd
- Defnyddio compost heb fawn yn eich gardd
- Cofnodi eich bywyd gwyllt lleol a chyflwyno'r data i'r ganolfan cofnodion amgylcheddol lleol (COFNOD yw Canolfan Cofnodion Amgylcheddol Lleol Gogledd Cymru).
- Cofnodi unrhyw Rywogaethau Ymledol Anfrodorol (INNS) y dewch o hyd iddynt, a'u tynnu o'ch gardd
- Ychwanegu brics neu focsys gwenoliaid duon i'ch tŷ
- Lleihau, Ailddefnyddio, Ailgylchu – yn y drefn honno!

4.4.2 Cymunedau

Gellir defnyddio gweithredu cymunedol i wella byd natur mewn sawl ffordd ac nid yn unig y mae o fudd i rywogaethau lleol yn eich ardal ond mae hefyd yn fuddiol i iechyd a lles pawb. Mae'n gyfle gwych i bobl leol gymdeithasu a dysgu yn ogystal â helpu bioamrywiaeth leol drwy greu mannau gwyrdd. Gallai rhai syniadau am sut y gall grŵp cymunedol weithredu a chymryd rhan ddechrau fel hyn:

- Creu gardd gymunedol, perllan, neu fan gwyrdd lleol
- Trefnu sesiynau codi sbwriel
- Creu a gosod blychau adar neu bentyrtau o foncyffion coed marw yn y parc lleol
- Gweithio gydag eglwys neu gapel lleol i wella bioamrywiaeth mewn mynwentydd
- Creu neu ymuno â Grŵp Gweithredu Lleol i dargedu Rhywogaethau Anfrodorol Ymledol (INNS) fel Jac y Neidiwr
- Creu mannau ar gyfer peillwyr a dod yn gymuned sy'n Gyfeillgar i Wenyn

4.4.3 Busnesau

Mae gwella bioamrywiaeth yn bosibl mewn rhyw ffordd neu'i gilydd i bob busnes, p'un a yw'n rhywbeth y byddwch yn dechrau ei ymgorffori yn eich cynlluniau ar gyfer y dyfodol neu'n newidiadau a wnewch i weithrediadau presennol, mae yna bob amser ffordd i gymryd rhan a helpu byd natur. Gallai gwneud newid i'ch busnes edrych yn debyg i hyn:

- Gweithio tuag at ddod yn fusnes sero net a chymryd mesurau mwy ecogyfeillgar trwy gaffael a chynhyrchu cynnyrch.
- Codi ymwybyddiaeth staff am eich amgylchedd lleol
- Adolygu eich defnydd o olau allanol
- Ychwanegu brics neu focsys gwenoliaid duon i'ch tŷ
- Cymryd rhan mewn prosiectau bioamrywiaeth a chadwraeth - trwy gymryd rhan yn uniongyrchol neu drwy helpu gydag ariannu'r gwaith.
- Rheoli eich mannau gwyrdd yn fwy effeithiol ar gyfer bywyd gwyllt
- Targedu posibiliadau twristiaeth bywyd gwyllt lle bo modd

4.4.3.1 Ffermydd

Mae cryn dipyn o dir amaethyddol (tua 80%) o fewn y Parc Cenedlaethol, sy'n gwneud ffermwyr yn gydweithredwyr allweddol ar gyfer adfer bioamrywiaeth a chreu cynefinoedd. Nid oes rhaid i'r newidiadau y gwnewch i'r modd rydych chi'n gofalu am eich tir i helpu natur ddigwydd ar raddfa fawr. Gall llawer o newidiadau i sut rydych chi'n gofalu am eich tir er budd natur fod o fudd i'ch arferion ffermio hefyd. Gallai gwneud newidiadau i'ch arferion ffermio edrych fel hyn:

- Edrych ar astudiaethau achos o ffermydd eraill a gweld beth allwch chi ei ymgorffori yn eich arferion eich hun
- Sefydlu ymylon caeau llawn blodau ar gyfer peillwyr
- Ychwanegu brics neu focsys gwenoliaid duon i'ch adeiladau
- Cyflwyno rheolaeth gylchdro ar wrychoedd
- Ymgorffori gwndwn llysieuol yn eich porfeydd
- Cyflwyno pori cylchdro lle bo modd
- Lleihau pa mor ddisglair yw golau allanol eich fferm er budd rhywogaethau nosol
- Cynyddu faint o dir pori coed (*silvopasture*) lle bo modd
- Cadw mwy o bren marw sy'n pydru mewn coetiroedd a gwrychoedd
- Ailgyfeirio cymaint o ddŵr glaw glân â phosibl o iardiau 'budr'

4.4.3.2 Coedwigaeth

Mae coedwigaeth yn sector allweddol arall ym Mharc Cenedlaethol Eryri sy'n chwarae rhan hanfodol mewn adferiad byd natur. Planhigfeydd ar Safleoedd Coetir Hynafol (PAWS) yw rhai o'r safleoedd allweddol ar gyfer targedu gwaith adfer a gallant fod yn fan cychwyn naturiol ar gyfer cynyddu bioamrywiaeth a chynyddu storio carbon. Dyma rai ffyrdd y gallai newidiadau i'ch arferion coedwigaeth gynnwys:

- Cyfeirio at Strategaeth Coed a Choetiroedd Eryri
- Sefydlu pori coetir wedi'i reoli (holwch am gyngor ar y math o bori)
- Gweithio tuag at ddileu rhywogaethau ymledol yn eich coetir
- Cael gwared ag unrhyw goed a blannwyd ar fawn dwfn
- Plannu amrywiaeth o rywogaethau coed lle bo hynny'n bosibl i gynorthwyo amrywiaeth cen a bryoffytau
- Gweithio tuag at ehangu eich coetir (chwiliwch am gyngor ar bosibiliadau)

4.4.4 Ysgolion

Bydd y genhedlaeth nesaf yn gyfrifol am warchod byd natur rhyw ddydd, a'n dyletswydd ni yw dysgu pwysigrwydd deall a chysylltu â byd natur iddynt. Nid oes rhaid i gysylltu addysg amgylcheddol â'r cwricwlwm presennol fod yn anodd. Mae byd natur o'n cwrdd ym mhob man, a gallai cynyddu ymgysylltiad disgyblion â'r byd naturiol ddechrau gyda rhywbeth fel hyn:

- Creu lle i fywyd gwyllt ar dir ac adeiladau'r ysgol (e.e. blychau ystlumod a gwenoliaid duon)
- Cynnal arolwg bywyd gwyllt ar dir ysgolion – gall mapio lleoliadau a chyfrif rhywogaethau gysylltu â chwricwlwm daearyddiaeth a rhifedd yn ogystal â gwyddoniaeth.
- Dod yn eco-ysgol
- Mynd â'r ystafell ddosbarth y tu allan pryd bynnag y bo modd
- Ymuno a chymryd rhan mewn gweithgareddau/digwyddiadau natur

4.4.5 Mannau Cychwyn

Nid yw'r rhestr hon yn gynhwysfawr, a bwriedir ei defnyddio fel canllaw ac fel ysbrydoliaeth o bethau y gallwch eu gwneud i helpu i wella eich bioamrywiaeth leol:

Garddio

- Gerddi cymunedol: <https://www.biodiversitywales.org.uk/Gerddi-Cymunedol-a-Phrosiectau-Tyfu>
- Caru Gwenyn: <https://www.biodiversitywales.org.uk/Caru-Gwenyn>
- Sut i greu gwrych ar gyfer bywyd gwyllt: <https://www.wildlifetrusts.org/actions/how-make-hedge-wildlife>
- Garddio ar gyfer pryfetach: <https://www.buglife.org.uk/get-involved/gardening-for-bugs/>
- Garddio ar gyfer glöynnod byw a gwyfynnod: <https://butterfly-conservation.org/how-you-can-help/get-involved/gardening>
- Helpu adar a bywyd gwyllt: <https://www.rspb.org.uk/birds-and-wildlife/helping-birds-and-wildlife>
- Garddio er budd bywyd gwyllt: <https://www.northwaleswildlifetrust.org.uk/WildlifeGardening>
- Garddio er budd bywyd gwyllt: <https://www.biodiversitywales.org.uk/Garddio-er-budd-Bywyd-Gwyllt>

Busnesau

- Business for bees: <https://www.pollinator.org/biz-for-bees>
- Partneriaethau cadwraeth busnes: <https://www.rspb.org.uk/helping-nature/what-we-do/influence-government-and-business/business-conservation-partnerships>
- Llety ecogyfeillgar: <https://www.hostaway.com/blog/eco-friendly-airbnb/>

Ffermydd

- Rhwydwaith Ffermio er Lles Natur: <https://www.nffn.org.uk/>
- Hwb ffermio Buglife: <https://www.buglife.org.uk/resources/farming-hub/>
- Cadwraeth Tyllan Wen: <https://www.barnowltrust.org.uk/>
- Ffermio ar gyfer peillwyr: <https://friendsoftheearth.uk/nature/farming-bees-and-pollinators>
- Porfa ar gyfer peillwyr: <https://businesswales.gov.wales/farmingconnect/cy/busnes/partneriaeth-arloesi-ewrop-yng-nghymru-eip-wales/prosiectau-eip-weddiu-cymeradwyo/porfa-ar>
- Chynllun Gwobrwy Gofal Sylfaenol Gwyrddach Cymru: [Gofal Sylfaenol Gwyrddach - Gofal Sylfaenol Un](#)
- Rheoli gwrychoedd: <https://www.nffn.org.uk/resources/nature-friendly-hedgerow-management>
- Coed Cadw – Amaeth-goedwigaeth: <https://www.woodlandtrust.org.uk/plant-trees/agroforestry-benefits/>
- Astudiaethau Achos Cyswllt Ffermio:
 - Hafod y Llyn Isaf: <https://businesswales.gov.wales/farmingconnect/cy/ffermydd-presennol/hafod-y-llyn-isaf-0>
 - Brynlllech Uchaf: <https://businesswales.gov.wales/farmingconnect/cy/ffermydd-presennol/brynlllech-uchaf>

Coedwigaeth

- Cyngor Stiwardiaeth Coedwigoedd: <https://fsc.org/en/blog/sustainable-forestry>
- Safon coedwigaeth y DU: <https://www.llyw.cymru/safon-coedwigaeth-y-du>
- Dod yn ardystiedig gyda'r FSC: <https://fsc.org/en/find-the-right-certification-or-licence>
- Coedwigoedd sy'n gallu gwrthsefyll yr hinsawdd: <https://www.forestryengland.uk/climate-resilient-forests>

Ysgolion

- Eco-Sgolion: <https://staging.keepwalestidy.cymru/eco-schools/cy/>
- Rewilding childhood: <https://thewildnetwork.com/>
- Sut i adeiladu gwesty trychfilod: <https://www.woodlandtrust.org.uk/blog/2019/09/how-to-build-a-bug-hotel/>
- Garddio ysgolion RHS: <https://schoolgardening.rhs.org.uk/home>
- Blychau ystlumod: <https://www.bats.org.uk/our-work/buildings-planning-and-development/bat-boxes/putting-up-your-box>

Ychwanegol

- Wildlife watch: <https://www.wildlifewatch.org.uk/cy>
- COFNOD: <https://www.cofnod.org.uk/>
- Pecyn Cymorth Rhywogaethau Estron Ymledol (INNS) i gymunedau: <https://www.northwaleswildlifetrust.org.uk/waren>
- INNS Mapper – cofnodi rhywogaethau ymledol: <https://innsmapper.org/home>
- Plantlife: <https://www.plantlife.org.uk>
- Y Bywiadur (geiriadur Cymraeg ar rywogaethau): <https://www.llennatur.cymru/Y-Bywiadur>
- Gwasanaeth Natur Cenedlaethol Cymru: <https://www.natureservice.wales/cy/hafan/>
- PlantNet app: <https://plantnet.org/en/>
- Gwreiddiau Gwyllt: <https://mentrauiath.cymru/gwreiddiau-gwyllt/>
- Cronfa ddata o adnoddau natur ar gael yn y Gymraeg sy'n addas ar gyfer gwahanol oedrannau: <https://www.gwreiddiaugwyllt.cymru>
- Cadwraeth Gwenoliaid duon: <https://www.northwaleswildlifetrust.org.uk/widerlandscape/swift-conservation-project>
- Cadwraeth Gwennoliaid y bondo DU ac Iwerddon: <https://housemartinconservation.com/>

5. Cyflawni a monitro

5.1 Cyflawni

Yn y bôn, mae cyflawni CGAN Eryri yn llwyddiannus yn dibynnu ar gydweithio effeithiol a chyson gyda phartneriaid. Mae CGAN Eryri yn disodli ac yn dilyn ymlaen o'r Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol (CGBLI) ar gyfer Eryri. Deilliodd y CGBLI o Gonfensiwn 1992 ar Amrywiaeth Fiolegol ac roedd yn cynnwys cynlluniau gweithredu ar gyfer llawer o rywogaethau a chynefinoedd unigol. Mae'r Cynlluniau Gweithredu gwreiddiol hyn yn helpu i ddarparu sylfaen ar gyfer y CGAN hwn, fodd bynnag, bydd y ddogfen yn parhau i gael ei diweddarau a bydd mwy o weithredoedd perthnasol yn seiliedig ar ddeddfwriaeth a phwysau presennol yn cael eu cynnwys. Bydd CGAN Eryri yn parhau i fod yn addasadwy, yn barod i gael ei addasu yng ngoleuni newidiadau mewn cynefinoedd, rhywogaethau, deddfwriaeth, cyllid ac adnoddau.

Bydd Partneriaeth Natur Eryri ac Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri yn arwain ar y datblygiad ac yn gorchwyllo gweithrediad a monitro'r Cynllun Gweithredu Adfer Natur. Fodd bynnag, y cyfranogiad a'r cydweithrediad helaeth ymhlith y partneriaid fydd yn gyrru'r gwaith cyflawni yn ei flaen.

5.2 Monitro

Er mwyn monitro cynnydd CGAN Eryri, bydd Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri yn casglu ac yn diweddarau'n rheolaidd restr o'r holl brosiectau a gweithgareddau sy'n cael eu cynnal sy'n cyfrannu at gyflawni CGAN yn Eryri. Bydd diweddariadau yn cael eu rhyddhau bob dwy flynedd a byddant ar gael ar wefan Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri. Bydd monitro parhaus o dan Adran 6 o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 a chynhyrchu Adroddiad ar Gyflwr y Parc hefyd yn cael ei ddefnyddio i fonitro cynnydd.